

NOKTALAMA İŞARETLERİNİN ANLAMA ETKİSİ BAKIMINDAN ARAPÇA VE TÜRKÇENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison Between Arabic and Turkish Languages in Terms of The Comprehension Effect of Punctuation

 Dr. Öğr. Üyesi Osman AKTAŞ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri ABD., Ankara, Türkiye, osman.aktas@asbu.edu.tr

 Dr. Öğr. Üyesi Luay Hatem YAQOOB

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri ABD., Ankara, Türkiye, luay.hatem@asbu.edu.tr

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi	Öz
Geliş/Received: 17.09.2021	Dillerin farklı yönleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar, dil bilimi alanında yapılan çalışmalar arasında gittikçe önem kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmada Arapça ve Türkçe, noktalama işaretlerinin kullanımı ve anlama etkisi bakımından karşılaştırılmıştır. Sözlü iletişimde ses tonu, bakış, el ve kol hareketleriyle muhababa aktarılan duygular, yazılı iletişimde noktalama işaretleri yoluyla aktarılmaktadır. Noktalama işaretlerinin kullanılmaması, bazı durumlarda anlam karışıklıklarına yol açabilmektedir. Noktalama işaretlerinin her iki dilde de günümüz anlamındaki kullanımının başlaması, matbaanın Arap ve Türk dünyasında kullanılmaya başlandığı 19. yüzyıla karşılık gelmektedir. Fransızların ve Fransızcanın, her iki dilde noktalama işaretlerinin kullanılmaya başlanmasında etkisi olmuştur. Noktalama işaretlerinin belli ölçütlere göre kullanımının tespit edilmesinde, Türkiye’de Türk Dil Kurumunun çalışmaları, Arap dünyasında ise Mısır’da başlayan çalışmaların önemli rolü bulunmaktadır. Noktalama işaretlerinin sayısı Türkçede on yedi, Arapçada ise on dokuzdur. Arapçada kaynaklarda zikredilen on dokuz noktalama işaretinden ikisi günümüzde kullanılmamaktadır. Türkçedeki dört noktalama işareti Arapçada kullanılmamakta; Arapçadaki dört noktalama işareti de Türkçede kullanılmamaktadır. Türkçenin sondan eklemeli, Arapçanın ise çekimli-bükümlü bir dil olmasının bu durum üzerinde etkisi vardır.
Kabul/Accepted: 23.11.2021	Anahtar Kelimeler: Dilbilim, Arap Dili ve Belagati, Noktalama İşaretlerinin Tarihçesi, Noktalama İşaretlerinin Anlama Etkisi, Arapça ve Türkçenin Karşılaştırılması.
Sayfa/ Page: 1-19	
	
ijof.996841	

Abstract

Studies comparing different aspects of languages have become increasingly important among the studies in the field of linguistics. In this study, Arabic and Turkish languages were compared in terms of using and comprehension effect of punctuation. In oral communication, the emotions conveyed to the interlocutor through tone, gaze, hand and arm movements are conveyed through punctuation in written communication. The absence of punctuation can lead to confusion of meaning in some cases. The beginning of the current use of punctuation in both languages corresponds to the 19th century, when the printing press was used in the Arabic and Turkish worlds. The French and French language had an influence on using the punctuation in both languages. The studies of the Turkish language institution in Turkey and the studies that started in Egypt in the Arab world have an important role in determining the use of punctuation according to certain criteria. The number of punctuation marks is seventeen in Turkish and nineteen in Arabic. Two of the nineteen punctuation marks mentioned in Arabic sources are not used anymore today. The four punctuation marks in Turkish are not used in Arabic, at the same time all four punctuation marks in Arabic language are not used in Turkish language. The fact that Turkish is the language of suffixes and Arabic is the language of derivation has an impact on this situation.

Keywords: Linguistics, Arabic language and its literature, History of Punctuation Marks, Comparison of Arabic and Turkish, Comprehension Effect of Punctuation Marks.

Atıf/Citation: AKTAŞ, O., YAQOOB L. H. (2021). Noktalama İşaretlerinin Anlama Etkisi Bakımından Arapça ve Türkçenin Karşılaştırılması, International Journal of Filologia ISSN: 2667-7318 Yıl: 4, Sayı: 6, Sayfa: 1-19.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Osman AKTAŞ

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı/Conflict Statement: Makalenin yazar/yazarları bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Giriş

Toplumsal bir varlık olan insan, doğası gereği diğer insanlarla iletişim kurar ve etkileşime geçer. İnsanoğlunun iletişim ve etkileşimde kullandığı en önemli araç dildir. İnsanlar, duygu ve düşüncelerini aktarmak için dile gereksinim duyarlar. Sevinçlerinin, üzüntülerinin, isteklerinin ve hayretlerinin muhataba doğru bir şekilde aktarılmasını ve bunların muhatap tarafından doğru bir şekilde anlaşılmasını beklerler. Dilin görevi, duygu ve düşüncelerin aktarılmasıyla sınırlı değildir. Bilim üretmede ve kültürel mirasın sonraki kuşaklara aktarılmasında da dile gereksinim duyulur.

Kuşkusuz dil, birden fazla boyutu olan bir olgudur. Konuşma boyutunun yanında yazı boyutu da vardır. Yüz yüze ve sözel iletişimde, özellikle duygular jest ve mimiklerle, ses tonundaki farklılıklar ve vurgularla ifade edilmeye çalışılır. Yazı dilinde ise duyguların ifade edilmesi için başka şeylere gereksinim duyulur. Yazı dilinde duygu ve düşüncelerin ifade edilmesini olanaklı kılan olgu noktalama işaretleridir (Aydın, 2012: 91; İbrahim, 1975: 95). Noktalama işaretleri, yazılı metnin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayan, okuma sırasında nerelerde ara verileceğini, soluk alınacağını ve durulacağını gösteren işaretlerdir. İster sesli olsun ister sessiz, okuma eyleminin doğru bir şekilde gerçekleşmesi, noktalama işaretlerinin varlığına bağlıdır (Muhammed, 2004: 87).

Noktalama işaretleri, günümüz Arapçasında “alâmâtü't-terkîm (علامات الترقيم)” kavramıyla ifade edilmektedir. “Terkîm (ترقيم)” ise, “rakam (رقم)” kökünden tef'îl (تفعيل) babına aktarılmış bir masdar'dır. Rakam kelimesi ise işaret, sembol anlamına gelip sayıları temsil etmede kullanılır (Muhtâr, 2008: 2/93). Türkçede kullanılan “noktalama işaretleri” ifadesi ise, Arapçadan Türkçeye geçen “nokta” ve “işaret” kelimelerinden elde edilen tamlamadır.

Bu çalışmada noktalama işaretlerinin tarihçesine kısaca değinilecek, daha sonra çalışmanın ana gövdesini oluşturan noktalama işaretlerinin Türkçe ve Arapçadaki kullanımları karşılaştırılmalı olarak ele alınacaktır.

1. Noktalama İşaretlerinin Tarihçesi

Noktalama işaretlerinin, yazının icadından beri kullanıldığı rivayet edilmektedir. Kitapların müstensihler tarafından çoğaltıldığı antik çağda, okura ulaşmadan önce tashihçiler tarafından gözden geçirildiği ve noktalama işaretlerinin yine tashihçiler tarafından konulduğu aktarılır (Atasoy, 2010: 824). Bu rivayetlere rağmen kabul gören genel kanaate göre noktalama işaretleri ilk defa M.Ö 2. yüzyılda Bizanslı dil bilgini Aristophanes tarafından kullanılmıştır (Koç, 2017: 322; Zekî, 2012: 7).

İslâmî fetihlerin yaygınlık kazanması ile Arapların diğer milletlerle iç içe yaşamaya başlamasından sonra dilde “lahn” olarak adlandırılan yanlış kullanımlar ve bozulmalar başlamıştır (Afğânî, t.y.: 18-19; Tantâvî, t.y.: 16-19). Bu durum, özellikle Kur'ân-ı Kerîm'in yanlış okunmasının önüne geçmek için nahiv kurallarının tespiti çalışmalarını hızlandırmıştır (Çıkar, 2017: 32). Nahiv kurallarının tespiti ve Ebu'l-Esved ed-Düeli ile birlikte başlayan Kur'ân-ı Kerîm'in noktalananması süreci paralellik arz etmiştir (Yerinde 2016: 216-17).

Kur'ân-ı Kerîm'de, günümüzde bilinen anlamıyla noktalama işareti bulunmamaktadır; fakat bazı durak ve geçiş işaretlerinin, noktalama işaretleri ile aynı görevi yerine getirdiği söylenebilir. Mevcut mushaflarda kullanılan durak ve geçiş işaretlerinden bazıları şunlardır (Anonim 2018: 609-10, <https://tecvîd.org>, 2021):

م : Vakf-ı lâzım olarak isimlendirilir. İşaretin bulunduğu yerde anlam tamamlandığı için durulması gerekir.

ط : Vakf-ı mutlak olarak isimlendirilir. İşareten sonrası ile başlamak daha uygundur.

قف : Durmanın geçmekten uygun olduğunu ve durmakta anlam yönünden fayda bulunduğunu ifade eder.

ح : Durmanın mümkün olduğunu ve geçmekten daha uygun olduğunu ifade eder.

ز : Durmanın mümkün olduğunu, ama geçmenin durmaktan daha uygun olduğunu ifade eder.

لا : İşaretin bulunduğu yerde anlam tamamlanmadığı için durulmaması gerektiğini ifade eder.

* * : İşaretlerin birinde durulması gerektiğini ifade eder. Birinde durulduğunda, diğerinde geçilmesi gerekir.

ع : Rükû işareti olarak isimlendirilir. Okuyan kişi namazdaysa işaretin bulunduğu yerde rükûya gitmesi daha iyidir; çünkü bu işaret, kışanın veya konunun bittiğini gösterir.

Görüldüğü üzere bu işaretleri, noktalama işaretleri gibi yorumlamak mümkündür. Örneğin ع işareti, konunun bittiğini göstermesi bakımından nokta işareti gibi düşünülebilir.

Matbaanın Arap dünyasına girmesiyle noktalama işaretlerinin bugünkü anlamda Arap dünyasında kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu daha önceleri Arap dünyasında noktalama işaretlerinin veya noktalama işaretlerinin yerini alabilecek işaretlerin kullanılmadığı anlamına gelmiyor. Kastedilen, bugünkü anlamıyla noktalama işaretlerinin kullanımının matbaanın girişiyle başlamasıdır (Aydın 2012: 92). Örneğin önceleri, cümleleri birbirinden ayırmak için noktaya benzer içi boş küçük bir dairenin kullanıldığı rivayet edilir (Abduttevâb, 1985: 204; Sem'ânî,1993: 594).

Arap dünyasında noktalama işaretleri ile ilgili ilk çalışmalar, Mısır'da başlamıştır. Matbaanın Arap dünyasına girmesiyle yayıncılık faaliyetleri hız kazanmış ve yazılı eserler daha geniş kitlelere ulaşabilmiştir. Bu süreçte noktalama işaretlerine duyulan gereksinim daha belirgin hale gelmiştir. Bu gereksinime cevap vermek üzere 1892 yılında Hasan Hüsnü et-Tuveyrânî (1850-1897) tarafından *Kitâbu hattî'l-işârât* adlı risale kaleme alınmıştır (Kabâve, 2007: 52). Bu eser, büyük bir kabul görmemiş ve yazarın önerdiği noktalama işaretleri yaygınlık kazanmamıştır (Aydın, 2012: 96).

Tuveyrânî'nin çalışmasından sonra yine Mısır'da eğitim bakanı Ahmet Haşmet Paşa (1858-1926) tarafından 1910 yılında Ahmet Zeki Paşa'ya (1867-1934) noktalama işaretleri ile ilgili bir eser kaleme alma görevi verilmiştir (Aydın, 2012: 96; Zekî, 1912: 7). Ahmet Zeki Paşa, 1912 yılında *et-Terkîm ve 'alâmâtuhu fi'l-luğati'l-'Arabiyye* adlı eserini kaleme almıştır. Bu çalışma, Arap dünyasında noktalama işaretleri ile ilgili telif edilen ilk resmi çalışmadır (Aydın, 2012: 96).

Noktalama işaretlerinin Arap dünyasında kullanımının yaygınlık kazanmasına vesile olan bir diğer çalışma ise 26.07.1930 tarihinde Mısır Eğitim Bakanlığı tarafından noktalama işaretleri ile ilgili alınan karardır. 1931 yılında kitapçık halinde basılan karar, noktalama işaretlerinin günümüzdeki şeklini almasında önemli bir dönüm noktası olmuştur (Abduttevâb, 1985: 204-5; Aydın, 2012: 101).

Matbaanın 18. yüzyılda İslam dünyasına ve Osmanlı Devletine gelişi ile birlikte Arapça ve Türkçede Batılı anlamda noktalama işaretlerinin kullanımı ile ilgili teşebbüsler başlamıştır. Batılı anlamda noktalama işaretlerinin kullanımının hem Arapçada hem de Türkçede yaygınlık kazanması ise matbaanın Arap dünyasında ve Osmanlı Devletinde 19. yüzyılda yaygınlık kazanmasıyla başlamıştır. Batılı anlamda kullanılan noktalama işaretleri ile ilgili ilk kaynağın Fransızca olduğu belirtilir. Bundan dolayı “virgül” ve “parantez” gibi bazı noktalama işaretlerinin adı Fransızca olmuştur (Aydın, 2012: 93).

Diğer dillerde olduğu gibi Türkçede de noktalama işaretlerinin kullanımı, matbaanın Osmanlı Devletine girişiyle yaygınlık kazanmıştır (Koç, 2017: 326). Türkçede, noktalama işaretlerinin bugünkü anlamda kullanılması, Tanzimat dönemiyle başlamıştır (Durukoğlu ve Büyükelçi, 2018: 13).

Türk dünyasında her ne kadar bugünkü anlamıyla noktalama işaretleri, Tanzimat döneminde kullanılmaya başlanmış olsa da, önceki dönemlerde de bazı noktalama işaretlerinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Örneğin Göktürk alfabesinde, söz öbeklerini birbirinden ayırmak veya sözcüğün bittiği yeri göstermek için iki nokta üst üste (:) işareti kullanılmıştır (Koç, 2017: 323). Göktürk alfabesinden sonra Türkler tarafından kullanılan Mani veya Manihey alfabesinde, “cümleleri birbirinden ayırmak üzere kırmızı daire içerisinde nokta işareti kullanılmıştır (Koç, 2017: 324).” Türkler tarafından 8. ile 16. yüzyıllar arasında kullanılan Uygur alfabesinde ise cümleleri birbirinden ayırmak için yan yana iki nokta (..) işareti kullanılmıştır (Koç, 2017: 324).

Tanzimat dönemindeki bazı yazılı eserlerde noktalama işaretleri kullanılmasına rağmen, herkes tarafından kabul edilen ortak bir kullanım olmadığı için yazarlar, eserlerinde kullandıkları noktalama işaretleri ile ilgili açıklamalar yapmıştır (Koç 2017: 327). Bu dönemde, Şinasi (1826-1871) tarafından kaleme alınan *Şair Evlenmesi* adlı tiyatro eseri, noktalama işaretleri tarihi açısından önemli bir yer tutmaktadır. “Bu eserin ilk sayfasında parantez, konuşma çizgisi ve nokta ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır (Güler 2020: 576).”

Türkçede noktalama işaretlerinin kullanımı ile ilgili kaleme alınan ilk eser ise Şemsettin Sami (1850-1904) tarafından telif edilen ve 1886 yılında İstanbul Mihriban Matbaasında basılan *Usûl-i Tenkî ve Tertîp* adlı eserdir (Güler 2020:576).

Cumhuriyet döneminde 1940 yılından itibaren imlâ kılavuzlarında noktalama işaretlerinin yer almasıyla noktalama işaretlerinin kullanımının bugünkü şeklini aldığı söylenebilir (Durukoğlu ve Büyükelçi 2018: 19).

2. Noktalama İşaretleri

Bu bölümde Arapça ve Türkçede kullanılan noktalama işaretleri karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır. Türkçede kullanılan noktalama işaretlerinin tespitinde Türk Dil Kurumu'nun resmi internet sitesindeki (www.tdk.gov.tr, 2021) noktalama işaretleri ile ilgili açıklamalar esas alınmıştır. Türk Dil Kurumunca 17 farklı noktalama işareti zikredilmiştir. Bu işaretler şunlardır:

- 1-Nokta (.)
- 2-Virgül (,)
- 3-Noktalı Virgül (;)
- 4-İki Nokta (:)
- 5-Üç Nokta (...)
- 6-Soru İşareti (?)
- 7-Ünlem İşareti (!)
- 8-Kısa Çizgi (–)
- 9-Uzun Çizgi (—)
- 10-Eğik Çizgi (/)
- 11-Ters Eğik Çizgi (\)
- 12-Tırnak İşareti (“ ”)
- 13-Tek Tırnak İşareti (‘ ’)
- 14-Denden İşareti (““
- 15-Yay Ayraç ( )

16-Köşeli Ayraç ([])

17-Kesme İşareti (?)

Arapçadaki noktalama işaretlerinin sayısı ile ilgili yaptığımız araştırmada, kaynaklarda farklı bilgilerin var olduğunu tespit ettik. Neticede Arapçada 18 farklı noktalama işaretinin kullanıldığı sonucuna ulaştık. Bunlardan farklı olarak bazı müelliflerin, paragraf başındaki girintiyi noktalama işareti kabul ettiği görülmüştür. Paragraf başındaki girintinin noktalama işareti kabul edilmesi durumunda, Arapçada 19 farklı noktalama işaretinin olduğu söylenebilir. Bu işaretler şunlardır:

1- (.) الْوَقْفَةُ veya النَّقْطَةُ

2- (،) الْفَارِزَةُ veya الْفَاصِلَةُ

3- (؛) الْفَاصِلَةُ الْمَنْقُوطَةُ

4- (؟) عِلَامَةُ الْإِسْتِفْهَامِ الْحَقِيقِيِّ

5- (!؟) عِلَامَةُ الْإِسْتِفْهَامِ التَّعْجُيبِيِّ

6- (!) عِلَامَةُ التَّعْجُيبِ وَالْإِنْفِعَالِ

7- (:) النَّقْطَاتَانِ

8- ( ) الْقَوْسَانِ

9- ([]) الْقَوْسَانِ الْمَعْكُوفَانِ

10- (" ") عِلَامَةُ الْإِقْتِبَاسِ veya عِلَامَةُ التَّنْصِيبِ

11- (-) الْوَصْلَةُ veya الشَّرْطَةُ

12- (...) عِلَامَةُ الْحَذْفِ

13- (=) عِلَامَةُ التَّنَابُعِ

14- (﴿ ﴾) الْأَقْوَامُ الْمَرْهَرَةُ

15- (,, ,, ,,) عِلَامَةُ الْمُمَاثَلَةِ

16- (- -) عِلَامَةُ الشَّرْطَاتَانِ

17- (،.) الْفَارِزَةُ ذَاتُ النَّقْطَتَيْنِ السُّقْلَتَيْنِ

18- (/) الْخَطُّ الْمَائِلُ

19- الْفَرَاغُ فِي بَدَايَةِ الْجُمْلَةِ

2.1. Ortak Kullanılan Noktalama İşaretleri

13 noktalama işaretinin bazı farklılıklar bulunmakla birlikte her iki dilde ortak kullanım alanına sahip olduğu tespit edilmiştir.

2.1.1. Nokta (.) – النَّقْطَةُ (.)

Nokta işaretinin Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir:

1-İster isim cümlesi olsun ister fiil cümlesi, tam anlam ifade eden cümlelerden sonra (Zekî, 2012: 17):

الْكِتَابُ جَدِيدٌ. (Kitaplar yenidir.)

2-Tırnak içerisinde gösterilen, tam anlamlı cümlelerden sonra:

"قَوْلُهُمْ هَذَا حَدِيثٌ صَدِيقٌ." ("Onların bu sözü, doğrudur.")

3-Parantez içerisinde gösterilen, tam anlamlı ara cümlelerden sonra:

(يُنْظَرُ التَّغْلِيْقُ الْأَوَّلُ مِنَ الْفَصْلِ الثَّانِي.) (İkinci bölümün birinci yorumuna bakınız.)

4-Bir yazının rakamla başlayan bölümlerinde, rakam ve bölüm isminden sonra:

مِنْ مَوْهَلَاتِ الْكِتَابِ: (Kitabın nitelikleri:)

1. الْمَعْرِفَةُ الْوَأَسِعَةُ. (1. Geniş Bilgi.)

2. الْإِنْفِئَاخُ الْعَقْلِيُّ. (2. Akli açılım.)

5-Kısaltmalarda:

قَبْلَ الْمِيلَادِ / Milattan önce). (Sinî, 1994: 494-495).

Nokta işaretinin Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1-Cümleden sonra:

Sigara içmek sağlığa zararlıdır.

2-Bazı kısaltmalardan sonra:

Dr. (doktor)

3-Sıra sayılarından sonra:

5. (beşinci)

4- Bir yazının rakamla veya harfle başlayan bölümlerinde, rakam veya harften sonra:

1. 2.

5-Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı birbirinden ayırmak için konur:

05.06.2021

6-Saat ve dakikayı birbirinden ayırmak için saat ile dakikanın arasına konur:

Toplantı 15.00'te başlayacak.

7-Dipnot gösterilen çalışmalarda, eser künyesinden sonra:

Atik Aydın, "Arap Dilinde Noktalama İşaretleri: Tarih ve Uygulama", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/23 (Güz 2012), 91.

8-Dört ve dörtten fazla rakamlı sayılarda, sondan başlanarak üçlü grupların arasına konur:

1.253.785

9-İnternet ağ adreslerinde kullanılır:

<https://dergipark.org.tr>

10-Matematikte çarpma işareti olarak kullanılır:

3.5=15

11-"Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur." (www.tdk.gov.tr, 2021).

7, 8 ve 9. maddeler

Görüldüğü üzere nokta işaretinin Türkçedeki kullanım alanı, Arapçadakine göre daha kapsamlıdır. Cümlelerin sonu, bölüm rakamları ve kısaltmalar ise nokta işaretinin Türkçe ve Arapçada ortak kullanıldığı yerleri göstermektedir.

2.1.2. Virgül (,) – أَفْصَلَةٌ (،)

Virgül işaretinin Arapçadaki şekliyle Türkçedeki şekli arasında biraz farklılık vardır. Arapçadaki şekli (،) Türkçedeki şeklinin (,) ters çevrilmiş hali gibidir. Virgülün Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir:

1-Sözü oluşturan kısımları birbirinden ayırmak için kullanılır. Bu durumda okuyucu, virgülün bulunduğu yerde yarım nefes alabilir. Çok kısa süreliğine gerçekleşen bu durma eylemine *el-vakfu'n-nâkis* (الْوَقْفُ النَّاقِصُ) denir (Abduttevâb 1985: 207):

الرَّجُلُ الَّذِي يُرَاعِي حُقُوقَ جِيرَانِهِ وَيَحْتَرِمُهُمْ، يَكُونُ مَحْبُوبًا عِنْدَهُمْ. (Komşularının hakkını gözeten ve onlara saygı gösteren adam, komşuları tarafından sevilir.)

2-Münâda lafzından sonra konur:

يَا خَالِدُ، اجلب الكتاب. (Halit, kitabı getir.)

3-Aynı bağlam ve düşünceyle ilgili sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

مَا خَابَ تَاجِرٌ صَادِقٌ، وَلَا طَالِبٌ عَامِلٌ بِنِصَائِحِ وَالِدَيْهِ وَمُعَلِّمِيهِ (Dürüst tâcir kaybetmez. Anne babasının ve öğretmenlerinin öğütlerini yerine getiren öğrenci de kaybetmez.)

4-Birbirine atfedilen kelimeler arasına konur:

الْكَلَامُ ثَلَاثَةٌ أَفْسَامًا: اِسْمٌ، فِعْلٌ، حَرْفٌ. [Söz (kelime) üçe ayrılır: İsim, fiil, harf.]

5-Şart ile ceza veya kalem ile cevabı arasına konur:

إِذَا كُنْتَ فِي تُرْكِيَا وَلَمْ تُزِرْ اسْطَنْبُولَ، فَمَا أَنْتَ فِي تُرْكِيَا. (Türkiye’de olup da İstanbul’u gezmemişsen, Türkiye’de değilsin demektir.) (Şelebî, 1968: 173; Zekî, 2012: 14).

Virgülün Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1-“Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur:” (www.tdk.gov.tr, 2021)

Güller, zambaklar, papatyalar süslüyordu bahçeyi.

2-Sıralı cümleleri ayırmak için konur:

Güldük, sevindik, umutlandık.

3-Anlam karışıklığının önüne geçmek için yüklemden uzak düşen özneyi belirtmek için konur:

Kitaplar, baharı müjdeleyen çiçekler gibi umudu müjdeler insan kalbine.

4-Ara cümleleri veya ara sözleri belirtmek için ara cümlelerin veya ara sözlerin başına ve sonuna konur:

Geçmişin acı hatırlarını anımsayınca, bir süreliğine de olsa, mutluluğu kesintiye uğramış oluyordu.

5-“Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:”

“Oy akşamlar, akşamlar,

Yine geldi akşamlar.”(www.turkudostlari.net, 2021).

6-Tırnak işareti içerisinde gösterilmeyen alıntı cümlelerinden sonra konur:

Akşam eve geç döneceğim, dedi.

7-“Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren *hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, öyle, haydi, elbette* gibi kelimelerden sonra konur:”

Haydi, yola koyulalım.

8-Anlam karışıklığını önlemek için kelime veya kelime grupları arasına konur:

Bu sabah, konuşmaları çok rahatsız ediciydi.

9-Seslenme ve hitap ifadelerinden sonra konur:

Saygıdeğer Hocam,

10-Kesirli sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için kullanılır:

3,56 (üç tam, yüzde elli altı)

11-“Art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur:” (www.tdk.gov.tr, 2021)

Akşamüstü eve uğrayıp, üstüne kalın bir şeyler alarak bahçeye gitti.

12-Özne olarak kullanılan *bu, şu, o* zamirlerinden sonra konur:

Bu, kolay kolay üstesinden gelebileceğin bir durum değil.

Görüldüğü üzere virgül işaretinin Türkçedeki kullanım alanı, Arapçadakine göre daha kapsamlıdır. Sıralı kelimeler, kelime gurupları veya cümleler, hitap için kullanılan kelimeler ise virgül işaretinin Türkçe ve Arapçada ortak kullanıldığı yerleri göstermektedir.

2.1.3. Noktalı Virgül (;) – الْفَاصِلَةُ الْمَنْقُوطَةُ (؛)

Noktalı virgül işaretinin Arapçadaki şekliyle Türkçedeki şekli arasında biraz farklılık vardır. Arapçadaki şekli (؛) Türkçedeki şeklinin (;) ters çevrilmiş hali gibidir. Noktalı virgülün Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir:

1-Arapçada noktalı virgül işareti, okuyucuya virgül işaretinden biraz daha uzun duraklama ve nefes alma imkânı verir. Noktalı virgül işaretinin bulunduğu yerde yapılan duraklamaya *el-vakfu'l-kâfi* (الْوَقْفُ الْكَافِي) denir.

إِنَّ النَّاسَ لَا يُنظُرُونَ إِلَى الزَّمَنِ الَّذِي عَمِلَ فِيهِ الْعَمَلُ؛ وَإِنَّمَا يُنظُرُونَ إِلَى مِقْدَارِ جُودَتِهِ وَإِتْقَانِهِ. (İnsanlar bir işin ne kadar sürede yapıldığına bakmazlar, ne kadar kaliteli olduğuna bakarlar.) (Abduttevâb 1985: 207-8).

2-Anlam ve irab bakımından birbiriyle bağlantılı cümlelerin arasına konur:

إِذَا رَأَيْتُمُ الْخَيْرَ فَخُذُوهُ؛ وَإِنْ رَأَيْتُمُ الشَّرَّ فَاتْرُكُوهُ. (İyiliği gördüğünüzde onu alın, kötülük gördüğünüzde onu bırakın).

Görüldüğü üzere Türkçede bu durumda noktalı virgül yerine virgül kullanılır.

3-İkinci cümlelerin birinci cümlelerin nedeni olduğu cümlelerin arasına konur (Muhtâr, 2008: 3/2271):

إِزْحَمَ الْحَيَوَانَ وَلَا تُحْمَلُهُ مَا لَا يَطِيقُ؛ لِأَنَّهُ يَشْعُرُ وَيَتَأَلَّمُ وَلَكِنَّهُ لَا يُبْكِنُ أَنْ يَتَكَلَّمَ. (Hayvana acı ve ona taşıyamayacağı yükü yükleme, çünkü o hissedip acı çeker ama konuşamaz).

Görüldüğü üzere Türkçede bu durumda noktalı virgül yerine virgül kullanılır.

4-Neden ve gerekçe bildiren *ثُمَّ* وَمِنْ ثَمَّ لِذَا، لِأَجْلِ، لِذَلِكَ gibi kelimelerden önce kullanılır ((Ahmed 2003:48)):

لَذَلِكَ تَوَلَّمَهُ مَعْدِنُهُ أَكَلِ الطَّعَامِ كَثِيرًا ؛ (Çok yemek yedi. Bundan dolayı midesi ağrıyor).

Türkçede neden ve gerekçe bildiren sözcüklerden önce yerine göre nokta veya virgül kullanılır.

5-Birden fazla unsurdan oluşan yan cümlelerin öğelerini birbirinden ayırmak için konur:

مِنَ الْمُدُنِ ذَاتِ الرِّيَادَةِ السُّكَّانِيَّةِ: طُوْكْيُو ؛ نِيُيُورِكْ ؛ الْقَاهِرَةَ ؛ اِسْطَنْبُولِ. (Tokyo, Nivuyork, Kahire ve İstanbul, nüfusu yüksek olan şehirlerdendir) (Şelebî, 1968: 174; Sînî, 1994: 599).

Görüldüğü üzere Türkçede bu durumda noktalı virgül yerine virgül kullanılır.

Noktalı virgölün Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1-Cümlede virgülle ayrılan takım ve türleri birbirinden ayırmak için konur:

Bizim bahçemizde gül, yasemin, nergis; komşumuzun bahçesinde ise menekşe, lale, sümbül vardı.

2-Ögeleri virgülle ayrılmış olan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

“At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır. (Atasözü)” (www.tdk.gov.tr, 2021).

3-Öznenen sonra gelip virgülle ayrılmış olan öğeleri öznenen ayırmak için konur:

Gramer kitapları; isimleri, fiilleri, edatları ele alır.

Arapçada fiil cümlesinde fiil (yüklem) başta geldiği için öznenin diğer öğelerle karışma durumu pek yaşanmaz. Örneğin “Gramer kitapları; isimleri, fiilleri, edatları ele alır.” cümlesi Arapça kurulacak olsa (تَتَنَاوَلُ كُتُبَ الْقَوَاعِدِ الْأِسْمِ وَالْفِعْلِ وَالْأَدْوَاتِ) yüklem başta geleceği için anlam karışıklığı yaşanmaz. Ayrıca Arapçada benzer öğeleri ayırmak için genellikle virgül yerine vâv atıf harfi kullanılır. Bu durum da metinde, virgül haricindeki noktalama işaretlerinin kullanımını kolaylaştırır.

2.1.4.Soru İşareti (?) – عِلَامَةُ الْإِسْتِفْهَامِ (?)

Soru işaretinin Arapçadaki şekliyle Türkçedeki şekli arasında biraz farklılık vardır. Arapçadaki şekli (?), Türkçedeki şeklinin (?) ters çevrilmiş hali gibidir. Soru işaretinin Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir:

1-Bütün soru cümlelerinin sonuna konur. Soru edatı açık bir şekilde gelebildiği gibi gizli de olabilir (Hârûn, 2005: 73):

هَلْ سَمِعْتَ عَنْ جَائِحَةِ كُورُونَا؟ سَمِعْتَ عَنْ جَائِحَةِ كُورُونَا؟ (Korona salgını duydun mu?)

2-Alıntı cümle olup tırnak içerisinde gösterilen soru cümlesinin sonuna konur. Alıntı olan soru cümlesi tırnak içerisinde gösterilmemişse soru işareti kullanılmaz (Sînî, 1994: 496):

سَأَلَهُ الْقَاضِي "مَنْ أَنْتَ؟" (Hâkim ona sordu: “Sen kimsin?”)

سَأَلَهُ الْقَاضِي مَنْ أَنْتَ. (Hâkim ona sen kimsin, diye sordu.)

Görüldüğü üzere Türkçede de tırnak içerisinde alıntılanan soru cümlesinin sonuna soru işareti konurken tırnak içerisinde alıntılanmayan soru cümlesinin sonuna soru işareti konmaz.

Soru işaretinin Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1-Soru cümlelerinin sonuna konur. Soru sözü veya eki içermeyen soru cümlelerinin de sonuna soru işareti konur:

Adınız ne?

Adımız?

2-Kesin olmayan, şüpheyle karşılanan veya bilinmeyen tarih, yer vb. durumlar için kullanılır:

Fuzûlî (1480 ?-1556)

3-Birbirine bağlı soru cümlelerinde soru işareti en sona konur:

Kitap mı okuyacaksın, televizyon mu izleyeceksin?

2.1.5. Ünlem İşareti (!) – عِلَامَةُ التَّعْجُبِ وَالْإِنْفِعَالِ (!)

Ünlem işareti hem Arapçada hem Türkçede şaşma, sevinç, korku, beğenme, üzüntü gibi duyguları ifade eden ibare veya cümlelerin sonuna konur (Hârûn, 2005: 73; Şelebî, 1968: 174; Abduettevâb, 1985: 14; www.tdk.gov.tr, 2021):

Yazıklar olsun! (يَا لِلْأَسْفِ!)

Ne kadar çalışkan bir öğrenci! (يَا لَهُ مِنْ طَالِبٍ مُجْتَهِدٍ)

Ne güzel hava! (مَا أَجْمَلَ الْجَوِّ!)

Türkçede bundan farklı olarak şu durumlarda da ünlem işareti kullanılır (www.tdk.gov.tr, 2021):

1-Hitap, uyarı ve seslenme ifadelerinden sonra konur:

Arkadaşlar! Sorun sandığımızdan daha büyük.

Bu durumda Arapçada ünlem yerine virgül kullanılır.

2-Küçümseme ve alay anlamında kullanılan sözden hemen sonra kullanılır. Bu durumda ünlem işareti yay ayrıç içinde kullanılır:

Normalde çok çalışkanmış (!) ama o gün çok meşgul olduğu için çalışmamış (!).

2.1.6. İki Nokta (:) – النُّقْطَاتَانِ (:)

İki nokta işaretinin Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir:

1-قال (dedi, söyledi) ve benzeri fiillerden sonra gelen açıklama cümlelerinden önce konur:

قَالَ الْمُدْرَسُ:

2-Belli bir kuralın örnekleri belirtilirken, kural ile örnekler arasına konur:

أَجْزَاءُ الْكَلَامِ الْعَرَبِيِّ: اسْمٌ وَفِعْلٌ وَحَرْفٌ [Arapçada kelâm (kelimeler) üç türüdür: İsim, fiil ve harf.]

3-Gibi, örneğin gibi anlamlara gelen كَيْ، مِثْلُ، مِثْلُ sözcüklerden sonra konur ('Anzî 2007: 184):

لِلْفَوَاكِهِ الشَّتْوِيَّةِ أَنْوَاعٌ كَثِيرَةٌ نَحْوُ: السَّفْرَجْلِ وَالتَّقَاحِ وَالْكَمَثْرِى. (Kış meyvelerinin; ayva, elma, armut gibi birçok türü vardır.)

Bu örnekte görüldüğü gibi Türkçe ve Arapçada cümle öğelerinin dizilişi birbirinden farklı olabildiği için, kullanılan noktalama işaretleri de farklı olabilmektedir.

4-Herhangi bir şeyin sıralı ve sayılı öğelerinden önce konur:

أَصَابِعُ الْيَدِ خَمْسٌ: الْإِبْهَامُ وَالسَّبَابَةُ وَالْوَسْطَى وَالْبَيْصُرُ وَالْخُنْصُرُ. (Elin beş parmağı vardır: Başparmak, işaret parmağı, orta parmak, yüzük parmağı, serçe parmak.)

İki nokta işaretinin Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1- Kendisiyle ilgili açıklama yapılacak veya örnek verilecek cümlelerin sonuna konur: *Matematik dersinde öğrendiğimiz ilk konular şunlardı: Toplama, çıkarma, çarpma ve bölme.*

Yaz meyvelerinden bir kısmını sıralayalım: Kavun, karpuz, incir, üzüm.

2- “Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur:” (www.tdk.gov.tr, 2021).

Ahmet: Okuldan ne zaman döneceksin?

Ali: Bir saat sonra.

3- “Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:” (www.tdk.gov.tr, 2021).

– Keçiden başka hangi hayvanlar yaşar bu dağlarda?

Avcı sayar:

– Keklik, ceylan, kurt, ayı...

4- “Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:” (www.tdk.gov.tr, 2021).

18:6=3

2.1.7. Yay Ayraç () – أَلْفُوسَانِ ()

Yay ayraçın Arapçada farklı kullanım alanları vardır. Bunlar (Sîni, 1994: 502; Ahmed, 2003: 49):

1- Genellikle anlamdaki kapalılığı gidermek veya karışıklığı önlemek için cümlenin veya sözün ana unsuru olmayan kısımları belirtmek için kullanılır:

[مِصْرُ (بِكْسُرِ الْمِيمِ وَتَسْكِينِ الصَّادِ) بَلَدٌ عَرَبِيٌّ. *Mısır (mim kesreli, sad sükûnlu) bir Arap ülkesidir.*]

2- Peygamberler, sahabîler, âlimler ve devlet başkanları gibi kimseler için söylenen dua sözlerini veya övücü sözleri belirtmek için kullanılır:

[عَاشَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ. *Muhammed (Allah'ın salatu ve selamı üzerine olsun.) Mekke ve Medine'de yaşadı.*]

3- Yazılı eserlerde bahsi geçen kişilerin doğum ve vefat tarihlerini belirtmek için kullanılır:

[كَانَ الْإِمَامُ أَبُو حَنِيفَةَ (150 هـ) سَيِّدَ الْفُقَهَاءِ فِي عَصْرِهِ. *İmam Ebû Hanîfe (öl. 150) zamanındaki fıkıh bilginlerinin en önde geleniydi.*]

4- Harfle yazılan sayıların rakamla yazılışını belirtmek için kullanılır:

[قَرَأْتُ خَمْسَةَ عَشَرَ (15) كِتَابًا فِي الشَّهْرِ الْمَاضِي. *Geçen ay on beş (15) kitap okudum.*]

Yay ayraçın Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1- “Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır. Yay ayraç içinde bulunan ve yargı bildiren anlatımların sonuna uygun noktalama işareti konur:”

Bizi fakirhanesine (Mâlikâne demek daha doğru olur.) davet etti.

2- Özellikle tiyatro eserlerinde sözün söylendiği anda olup biteni, konuşan kişinin durumunu ve hareketlerini belirtmek için kullanılır:

İhtiyar – (Gözleriyle genç adamı iyice süzer.) Seni kim gönderdi buraya?

3- Alıntının yapıldığı eser ve yazar ismini göstermek için kullanılır:

Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünya nedir

Men kimem sâki olan kim, mey u sehbâ nedir? (Fuzûlî)

Umûmiyetle mübtedâ ma'rife, haber ise nekradır. (Çörtü 2012: 87)

Yay ayraçın Arapça ve Türkçedeki kullanımları arasında büyük farklılıklar olmadığı, her iki dildeki kullanımının hemen hemen aynı olduğu söylenebilir.

2.1.8. Köşeli Ayraç ([]) - أَلْفُوسَانِ الْمَعْتُوفَانِ ([])

Köşeli ayraçın Arapçadaki kullanımları şu şekildedir (Abduttevâb, 1985: 212; Ahmed, 2003: 49-50; Hârûn, 2005: 72):

1- Ayraç içerisinde gösterilen bir ifadede yay ayraç kullanılması durumunda, ilk ayraç işareti, köşeli ayraç olur:

[إِمَامُ-1 أَسَامُ عِبُّ هَانِيفَةَ [نُعْمَانُ بْنُ ثَابِتٍ (699-767)] عَالِمًا كَبِيرًا. *İmam-ı Azam Ebû Hanîfe [Numan b. Sâbit (699-767)] büyük bir âlimdi.*]

2- Yazma eserlerin tahkikinde, asıl metinde olmayıp muhakkik tarafından eklenen ifadeleri göstermek için kullanılır:

.[شَرْحُ الْعَرِيبِ].
el-‘acve: *İyi bir hurma türü [şerhu’l-ğarib].*

3- Sûre ismi ve ayet numarasını göstermek için kullanılır:

[آلِ عِمْرَانَ:3] (*Âl-i İmrân:3*)

Köşeli ayrıcın Türkçedeki kullanımları şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1- Ayraç içerisinde gösterilen bir ifadede yay ayraç kullanılması durumunda, ilk ayraç işareti, köşeli ayraç olur:

İmam-ı Azam Ebû Hanîfe [Numan b. Sâbit (699-767)] büyük bir âlimdi.

2- Asıl metinde bulunmadığı halde yazar veya araştırmacı tarafından eklenen kısımları göstermek için kullanılır:

Hastanın iyileştiği[ni] anladıktan sonra...

3- Dipnot veya kaynakçada gösterilen eserlere ilişkin bazı ayrıntıları belirtmek için kullanılır:

Mehmet Akif [Ersoy]

Köşeli ayrıcın her iki dildeki kullanımları arasında 1. maddelerde tam bir uyum, 2. maddelerde ise benzerlik olduğu görülmektedir.

2.1.9. Tırnak İşareti (“ ”) – عِلَامَةُ التَّنْصِیْصِ – (“ ”)

Tırnak işareti Arapçada ‘alâmetu’t-tensîs (علامة التنصيص) veya ‘alâmetu’l-iktibâs (علامة الاقتباس) olarak isimlendirilir (Kabâve, 2007: 58).

Tırnak işareti Arapçada, herhangi bir kaynaktan olduğu gibi alıntılanan cümleleri veya ifadeleri göstermek için kullanılır. Tırnak içerisinde alıntı yapılan ifadelerde herhangi bir değişiklik yapılmaz ((Şelebî 1968:175):

"*الْمَفْعُولُ لَهُ: اِسْمٌ يُذَكِّرُ لِبَيَانِ سَبَبِ وُقُوعِ الْفِعْلِ.*" (*Mefulün leh, fiilin gerçekleşme nedeninin açıklanmasında kullanılan isimdir.*) (el-Hâşimî, 2011: 196).

Tırnak işaretinin Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1- Herhangi bir kaynaktan olduğu gibi alıntılanan cümleleri veya ifadeleri göstermek için kullanılır. Tırnak içerisinde alıntı yapılan ifadelerde herhangi bir değişiklik yapılmaz:

"Sayılar, kinayeli ve açık olmak üzere iki kısma ayrılır." (Akdağ 1989: 422).

2- Vurgulanmak istenen ifadeler tırnak içine alınabildiği gibi eğik yazı ile de yazılabilir:

Dünya barışı için bütün taraflara "zeytin dalı" uzatıyoruz.

Dünya barışı için bütün taraflara zeytin dalı uzatıyoruz.

3- Cümle içerisinde geçen eser ve yazar adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınabildiği gibi eğik yazı (italik) ile de yazılabilir:

Bütün dinleyiciler sabırsızlıkla "Süleymaniye’de Bayram Sabahı" adlı şiirin seslendirilmesini bekliyordu.

Bütün dinleyiciler sabırsızlıkla Süleymaniye’de Bayram Sabahı adlı şiirin seslendirilmesini bekliyordu.

Görüldüğü üzere tırnak işaretinin Türkçedeki kullanım alanı Arapçadaki kullanım alanına göre daha geniştir. Olduğu gibi alıntı yapılan cümlelerin tırnak içerisinde gösterilmesi hususunda her iki dilin ittifak ettiği görülmektedir.

2.1.10. Kısa Çizgi (-) – الشَّرْطَةُ (-)

Kısa çizgi, Arapçada eş-şarta (الشَّرْطَةُ) veya el-vasla (الْوَصْلَةُ) kavramıyla ifade edilir (Hârûn, 2005: 73).

Kısa çizginin Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir (Hârûn, 2005: 73; Zekî, 1912: 21):

1- Bir konudaki alt başlıkların veya açıklama maddelerinin başına konur:

الْجُمْلَةُ الْأِسْمِيَّةُ-1 (İsim cümlesi)

الْجُمْلَةُ الْخَبَرِيَّةُ-2 (Haberi cümle)

2- Karşılıklı konuşma cümlelerinin başına konur:

مَتَى نَعُودُ إِلَى أَنْقَرَةَ؟ - (— Ne zaman Ankara'ya döneceğiz?)

بَعْدَ يَوْمَيْنِ. - (— İki gün sonra.)

3- Ara cümlelerin öncesine ve sonrasına konur:

يَجِبُ أَنْ تُكُونَ الْأَلْفَاظُ كَمَا يَقُولُ عُلَمَاءُ الْبَلَاغَةِ- عَلَى قَدْرِ الْمَعْنَى. (Lafızların -Belâgat âlimlerinin de belirttiği gibi- anlama uygun düşecek kadar olması gerekir.)

4- Arasında veya ...-den ...-e anlamlarında kullanılır:

مَوْعِدُ الْإِحْتِمَاعِ: 3-5. (Toplantı saati: 3-5).

Kısa çizginin Türkçedeki kullanım alanları ise şu şekildedir (www.tdk.gov.tr, 2021):

1- Kelimeler satıra sığmadığında, kelimelerin bölünmesinde kullanılır:

Akşamları hava karardıktan sonra evlerine dönen çalışanları görüyorum. Ne olduğunu bilmediğim bir duygu çalıyor kapımı.

2- Ara cümlelerin öncesine ve sonrasına konur:

Çarşıdan aldıklarını -bir gömlekle bir pantolon- eve bıraktıktan sonra arkadaşıyla görüşmeye gitti.

3- Kelimelerin kök, gövde ve eklerini belirtmek ve birbirinden ayırmak için kullanılır:

al-ı-ş-kan-lık

gör-, bak-

4- Fiil yapma eklerinin hem başına hem sonuna, isim yapma eklerinin ise sadece başına konur:

-lık, -den

-tır-, -la-

5- Kelimeleri hecelerine ayırmada kullanılır:

a-lı-ş-kan-lık

6- Arasında veya ...-den ...-e anlamlarında kullanılır:

Ankara-İstanbul yolu

Toplantı saati: 10.00-11.30

7- Sıfırdan küçük olan değerleri belirtmede kullanılır:

-5 °C

Kısa çizginin Arapçadaki kullanım alanları ile ilgili belirtilen 3. ve 4. maddeler kısa çizginin Türkçedeki kullanım alanı ile örtüşmektedir. Türkçede satır sonunda satıra sığmayan kelimeler hecelerine uygun bir şekilde bölünürken aynı durum Arapça için söz konusu değildir. Arapçada kısa çizgi, ara cümlelerin hem öncesine hem sonrasına konduğu için bunu iki kısa çizgi şeklinde farklı bir noktalama işareti sayanlar olsa da bu görüş yaygınlık kazanmamıştır (Şelebî, 1968: 175; Ahmed, 2003: 51). Ayrıca Arapçada karşılıklı konuşma cümlelerinin başına kısa çizgi konurken Türkçede bu durumda kullanılan noktalama işareti, uzun çizgidir (—) (www.tdk.gov.tr, 2021):

— Ne zaman Ankara'ya döneceğiz?

— İki gün sonra.

2.1.11. Üç Nokta (...) – عِلَامَةُ الْحَذْفِ (...)

Hem Arapça hem Türkçede üç nokta, cümlenin tamamlanmayan veya zikredilmeyen kısmını belirtmek için kullanılır. Üç nokta, genellikle cümlenin sonuna konurken bazı durumlarda cümlenin başına da konur. Cümlenin başına konduğunda öncesinde zikredilmeyen bir cümlenin varlığını gösterir. Aynı durum cümlenin sonuna konduğunda da geçerlidir (Abduttevâb, 1985: 210;

www.tdk.gov.tr, 2021): Arapçada bazı metinlerde üç noktanın (الخ ...) şeklinde yazıldığı da olur (Şelebi, 1968: 175).

... إِنَّ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ أَثَّرَتْ فِي الْكَثِيرِ مِنَ اللُّغَاتِ وَمِنْهَا: الْفَارْسِيَّةُ وَالْعَبْرِيَّةُ وَالتُّرْكِيَّةُ ...
Bunlar: Farsça, İbrânîce, Türkçe ...)

Türkçede ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için de üç nokta kullanılabilir (www.tdk.gov.tr, 2021):

— Ahmet Efendi... Ahmet Efendi, buraya bak!..

2.1.12. Eğik Çizgi (/) – اَلْحَطُّ الْمَائِنُ (/)

Eğik çizginin Türkçe ve Arapçadaki kullanım alanları şu şekildedir (Sînî, 1994: 505; www.tdk.gov.tr, 2021):

1- Özellikle adreslerde ve resmi belgelerde sayıların taksimini göstermede kullanılır:

ع/144

18/B

2- Gün, ay ve yılı birbirinden ayırmak için kullanılır:

10/06/2021

3- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

1/4 = 0.25

Türkçede eğik çizgi, bahsi geçen maddelerden farklı olarak şu durumlarda da kullanılır (www.tdk.gov.tr, 2021):

1- Yan yana yazılan dizeleri ayırmak için kullanılır:

Subha dek bir gül için etmede feryâd u figân / Nergisin kıymetini bülbül-ü şeydâ ne bilir. (Yaşar Nezihe Bükülmez)

2- Dil bilgisinde eklerin farklı şekillerini göstermede kullanılır:

-dik / -dik, -ar / -er, -lar / -ler

2.1.13. Denden İşareti (“) – عِلَامَةُ الْمُمَاتَّةِ (“)

Denden işareti hem Arapçada hem Türkçede, alt satırlarda tekrar eden ifadeleri göstermek için kullanılır ((Ahmed 2003:48)www.tdk.gov.tr, 2021):

بِدِينَارٍ	صُوفٍ	مِثْرَ	التَّاجِرُ	بَاعَ
(bir dinara)	(yün)	(bir metre)	(tâcir)	(sattı)
بِنِصْفِ دِينَارٍ	قُطْنٍ	”	”	”
(yarım dinara)	(pamuk)			
بِدِينَارَيْنِ	حَرِيرٍ	”	”	”
(iki dinara)	(ipek)			
Emine	yirmi	sayfa	kitap	okudu.
Hatice	otuz	“	“	“

Ayşe kırk “ “ “

2.2. Sadece Türkçede Kullanılan Noktalama İşaretleri

“Sadece Türkçede Kullanılan Noktalama İşaretleri” ifadesinden kastedilen husus Türkçede kullanılıp Arapçada kullanılmayan noktalama işaretleridir. Bunlar (www.tdk.gov.tr, 2021):

2.2.1. Tek Tırnak İşareti (‘ ’)

Tırnak içerisinde gösterilen ifadeye yeniden tırnak işareti kullanılması durumunda tek tırnak işareti kullanılır (www.tdk.gov.tr, 2021):

Tarih öğretmenimiz “Mehmet Akif Ersoy, ‘İstiklal Marşı’ için herhangi bir ücret kabul etmemiştir.” dedi.

2.2.2. Kesme İşareti

1- Özel adlara getirilen bildirme, iyelik ve durum ekleri kesme işaretiyle ayrılır:

Ahmet’in yerine başka bir oyuncu çıkmıştı bugün sahaya.

2- Unvan ve saygı sözlere getirilen ekleri ayırmak için kullanılır:

Fatma Hanım’dan Ali Bey’e bir mektup var.

3- Sayılara ve kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için kullanılır:

Birinci Dünya Savaşı 1914’te başlamıştır.

Bu konuda TDK’nin açıklamaları esas alınmıştır.

4- Gün ve ay adlarına getirilen ekleri ayırmak için kullanılır:

Başvurular 25 Temmuz’a kadar sürecektir.

5- Ek veya harflerden sonra gelen ekleri ayırmak için kullanılır (www.tdk.gov.tr, 2021):

“a’dan z’ye kadar, Türkçede -lık’la yapılmış sözler.”

2.2.3. Uzun Çizgi (—)

Daha önce de belirtildiği gibi Türkçede uzun çizgi, karşılıklı konuşma cümlelerinin başına konur. Arapçada ise bu durumda kısa çizgi kullanılır.

2.2.4. Ters Eğik Çizgi (\ )

TDK’ye göre “Bilişim uygulamalarında art arda gelen dizinleri birbirinden ayırt etmek için kullanılır.” (www.tdk.gov.tr, 2021). C:\Belgelerim\Resimler

Farklı bilgisayar markalarında ve işletim sistemlerinde farklı işaret ve semboller kullanılmaktadır. Dolayısıyla bilişim uygulamaları ile ilgili bu işaretlerin *noktalama işareti* kabul edilmemesinin daha isabetli olmadığı kanaatindeyiz.

2.3. Sadece Arapçada Kullanılan Noktalama İşaretleri

“Sadece Arapçada Kullanılan Noktalama İşaretleri” ifadesinden kastedilen husus Arapçada kullanılıp Türkçede kullanılmayan noktalama işaretleridir. Bunlar:

2.3.1. علامة الإستفهام التعجبِي (!?)

Arapçada şaşırma, beğenme, sevinç, üzüntü gibi duyguları içeren soru cümlelerinde, soru işareti ünlem ile birlikte kullanılır (Ahmed 2003: 48). Türkçede bu durumda kullanılan işaret, soru işaretidir:

!؟! أَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا؟ (Sen mi yaptın bunu?)

2.3.2. علامة التتابع (=)

Bu işaret Arapçada dipnotlarda kullanılır. Dipnottaki cümle bitmemiş ve diğer sayfada devam ediyorsa, bu durumda önceki sayfanın son kelimesinden sonra ve devam eden sayfanın ilk

kelimesinden önce bu işaret konur. Özellikle yazma eserlerin tahkikinde bu işareti görmek mümkündür (Ahmed 2003: 48).

2.3.3. الْأَقْوَاسُ الْمُرَهَّرَةُ ( )

Bu işaret *el-akvâsu'l-muzahhara* (الْأَقْوَاسُ الْمُرَهَّرَةُ) veya *al-akvâsu'l-muzahrafe* (الْأَقْوَاسُ الْمُرَحَّرَفَةُ) olarak isimlendirilir. Bu işaret, Kur'ân ayetlerini belirtmek üzere kullanılıp birçok farklı şekli ({}) vardır. Günümüzde elektronik aygıtların ve bilgisayarların yaygın bir şekilde kullanılmasından dolayı, birçok yerde, başlıkta gösterildiği şekliyle kullanılmaktadır (Sînî, 1994: 503).

(قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) “De ki: ‘O, Allah’tır, bir tektir.” (Anonim 2018: el-İhlâs 112/1).

2.3.4. الْفَارَزَةُ دَاثُ النَّقْطَيْنِ السَّفَلِيَيْنِ (٠٠)

Bu işaret, Arapçada *seci* sanatının bulunduğu yerlerde kullanılmıştır. Günümüzde ise kullanımı yok denecek kadar azdır (Zekî, 1912: 24):

فَهُوَ يَطْبَعُ الْأَسْجَاعَ بِجَوَاهِرِ لَفْظِهِ . وَيَفْرَعُ الْأَسْمَاعَ بِرَوَاجِرِ وَعَظْمِهِ

“O, cevherî lafızlarla seciler yapıyor.

Etkili vaazıyla da kulakları çınlatıyor.” (Bulut, 2018: 242).

2.3.5. الْفَرَاغُ فِي أَوَّلِ الصَّفْحَةِ

Arapçada noktalama işaretlerini ele alan bazı eserlerde, sayfa veya paragraf başındaki boşluğun, noktalama işareti kabul edildiği görülmektedir (Hârûn, 2005: 1378; (Ahmed 2003: 48).

Kanaatimizce sayfa başındaki boşluğun veya paragraf girintisinin noktalama işareti sayılması, sonsuz sayıda noktalama işareti üretmenin yolunu açar. Bu durumda, kelimeler arasındaki boşluğun, başlığın koyu yazılmasının, harflerin büyüklüğünün vb. noktalama işareti sayılması gerekir. Oysa böyle bir şey mümkün değildir.

3. Noktalama İşaretlerinin Anlama Etkisi

Çoğu zaman herhangi bir metnin doğru bir şekilde anlaşılması, noktalama işaretlerinin doğru kullanımına bağlıdır. Noktalama işaretleri, yazarın, eserini taksim ve tertip etmesine yardımcı olur. Aynı zamanda okurun, okuduğu şeyi anlamasına, nerede durup nerede nefes alacağına ve okuyuş sırasında ses tonunu neye göre ayarlayacağına yardımcı olur. Noktalama işaretleri, rastgele kullanılmaz. Aksine belli ölçütler göz önünde bulundurularak kullanılır (İbn Usfûr 1996: 7).

Noktalama işaretlerinin yararı, okuyucunun okuma sırasında dikkate alması gereken geçiş ve durak yerlerini belirtmekle sınırlı değildir. Bunun da ötesinde yazılı eserlerde ifadeyi en açık bir şekilde belirtmenin en iyi yollarından biridir de. Kelimeler bir araya gelerek anlamlı bir cümle, cümleler de bir araya gelerek anlamlı bir söz oluşturur. Cümlede kelimeler arasındaki ilişkiyi, sözde ise cümleler arasındaki ilişkiyi sağlayan araçlardan biri de noktalama işaretleridir (Zekî, 1912: 24).

Aynı kelimelerle oluşturulmuş iki cümledeki anlam farkını ortaya çıkaran, noktalama işaretleridir. Örneğin Arapçada *nokta* ve *iki kısa çizgi* işaretleri, aynı kelimelerle oluşan aşağıdaki iki cümle arasında anlam farklılığını ortaya çıkarmıştır:

وَلَكِنْ أَحْمَدُ قَالَ: أَخِي لَا يَكْذِبُ. (Fakat Ahmet, “Kardeşim yalan söylemez.” dedi.)

وَلَكِنْ أَحْمَدُ - قَالَ أَخِي - لَا يَكْذِبُ. (Fakat kardeşim, “Ahmet yalan söylemez.” dedi.)

Görüldüğü üzere iki cümle de aynı kelimelerle kurulmuş ve kelimelerin dizilişi de aynıdır. Birinci cümlede sözü söyleyen Ahmet iken, ikinci cümlede sözü söyleyen, kişinin kardeşidir.

Başka bir örnek:

قَالَتْ فَاطِمَةُ: مَا جَاءَ بِكَ هَهُنَا؟ (Fatma: “Seni buraya ne getirdi?” dedi.)

قَالَتْ: فَاطِمَةُ، مَا جَاءَ بِكَ هَهُنَا؟ (Dedi ki: “Fatma, seni buraya ne getirdi?”) (Ahmed 2003: 45).

Noktalama işaretleri bazen cümlede edatların da görevini yerine getirebilir. Örneğin soru edatının bulunmadığı soru cümlesinin sonuna konulan soru işareti, yazılmadığı halde soru edatının var olduğu anlamını ortaya çıkarır:

تَذْهَبُ إِلَى الْكُلْبَةِ؟ (Fakülteye mi gidiyorsun?)

Adınız? (Adınız ne?)

Aynı kelimelerden müteşekkil cümleler bazen çok farklı anlamlara gelebilmektedir. Farklı anlamları ortaya çıkaran husus ise noktalama işaretleridir:

مَا أَحْسَنُ السَّمَاءِ؟ (Gökyüzünün en güzel şeyi ne?)

!مَا أَحْسَنَ السَّمَاءِ! (Ne güzel bir gökyüzü!)

Görüldüğü üzere iki cümle de aynı kelimelerin aynı dizilişle bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Anlamlar arasındaki farklılık ise açık bir şekilde ortadadır. Birinci cümlede soru sorulmuşken, ikinci cümlede beğeni ifade edilmiştir.

Türkçede bir kelime, cümledeki yerine göre farklı bir kelime türü olabilmektedir. Örneğin *bu, şu, o* kelimeleri yerine göre işaret sıfatı, yerine göre işaret zamiri olabilmektedir. Kelimenin işaret sıfatı mı yoksa işaret zamiri olarak mı kullanıldığını ortaya koyan husus noktalama işaretleridir:

Bu geniş evde ne yapıyor?

Bu, geniş evde ne yapıyor?

Bu kelimesi birinci cümlede işaret sıfatı, ikinci cümlede ise işaret zamiri olarak kullanılmıştır. Bu farkı ortaya çıkaran ise virgülün kullanılması veya doğru yerde kullanılmasıdır.

Sonuç

Noktalama işaretlerinin kullanımı -günümüzdeki anlamıyla olmasa da- çok eski tarihlere dayanmaktadır. Matbaanın icat edilmesi ve yaygınlaşmasıyla noktalama işaretleri düzenli bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa'da 16. yüzyılda düzenli bir şekilde kullanıma giren noktalama işaretleri, Arap ve Türk dünyasında Batılı anlamda ilk defa 19. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Makale Batılı anlamda noktalama işaretlerinin Arap ve Türk dünyasında kullanılmasıyla ilgilenmiştir. 19. yüzyıl İslam dünyasının ilmî ve kültürel camiasını etkileyen Fransızlar, Arap ve Türk dünyasında noktalama işaretlerinin kullanımını da etkilemişlerdir.

Sözlü ve görsel iletişimde ses tonumuzu ve bakışımızı değiştirerek, çeşitli vücut hareketleriyle içinde bulunduğumuz duygu durumumuzu karşı tarafa aktarabiliriz. Yazılı iletişimde bunu yapamayacağımız için başka araçlara ihtiyaç duyarız. Yazılı iletişimde, duyguları karşı tarafa yansıtmada noktalama işaretlerinden yararlanırız. Bu yönüyle noktalama işaretleri, yazılı iletişimin bir nevi ses tonu, el ve kol hareketleridir.

Noktalama işaretleri bir duygu ve düşünceyi sadece doğru bir şekilde aktarmanın aracı değil, aynı zamanda anlamlar arasındaki farkı ortaya çıkaran en önemli araç ve yollardan biridir. Noktalama işaretleri bazen aynı kelimelerle kurulan iki cümledeki anlam farkını ortaya çıkarırken, bazen de farklı türlerde kullanılabilen bir kelimenin hangi türde kullanıldığını okuyucuya gösterir.

Bu çalışmada yapılan araştırmalar neticesinde Türkçede 17, Arapçada ise 19 noktalama işaretinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Her iki dilde ortak bir şekilde ve hemen hemen aynı amaçlarla kullanılan noktalama işareti sayısının 13 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkçede kullanılıp Arapçada kullanılmayan noktalama işareti sayısı 4, Arapçada kullanılıp Türkçede kullanılmayan noktalama işareti sayısı da 4'tür. Arapçada bazı kaynaklarda noktalama işareti sayılan, iki nokta arasında virgül işareti (،) günümüzde artık kullanılmamaktadır. Sayfa başındaki boşluk veya paragraf girintisi,

Arapça bazı kaynaklarda noktalama işareti sayılmış olmasına rağmen bu görüş yaygınlık kazanmamıştır.

Her iki dilde ortak kullanılan noktalama işaretleri, önemli ölçüde ortak kullanım amacına sahip olsa da bazı durumlarda farklı noktalama işaretlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bir dilde kullanılıp diğerinde kullanılmayan bazı noktalama işaretleri ise her iki dilin özelliğiyle ilgilidir. Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede ekleri ayırmak için tırnak işaretine ihtiyaç duyulurken bükümlü-çekimli bir dil olan Arapçada böyle bir işarete ihtiyaç duyulmamıştır.

Kaynakça

- Abduttevâb, Ramazan. 1985. *Menâhîcu tahkîki't-turâs beyne'l-kudâmâ ve'l-muhdesîn*. Kahire: Mektebetu'l-Hancî.
- Afğânî, Said. t.y. *Min târihi'n-nahv*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Ahmed, Cemal Abdulaziz. 2003. *el-Kâfi fi'l-implâ' ve't-terkîm*. Kahire: Câmî'atu'l-Kâhire.
- Akdağ, Hasan. 1989. *Arap Dili Dil Bilgisi*. Konya: Tekin Kitabevi.
- Anonim. 2018. *Kur'an-ı Kerim*. 9. bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Anonim. t.y. "18. Ders - Vakıf ve İşaretleri". *Online Kur'an ve Kıraat Öğrenimi*. Geliş tarihi 31 Mayıs 2021a (<https://tecvit.org/18-ders-vakif-ve-isaretleri/>).
- Anonim. t.y. "Noktalama İşaretleri (Açıklamalar) – Türk Dil Kurumu". Geliş tarihi 30 Mayıs 2021b (<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/noktalama-isaretleri-aciklamalar/>).
- 'Anzî, Abdullah b. Yusuf. 2007. *el-Minhâcu'l-muhtasar fi'ilmeyi'n-nahv ve's-sarf*. Beyrut: Muessesetu'r-Reyyân.
- Atasoy, Faysal Okan. 2010. "Noktalama İşaretlerinin Tarihi". *Journal of Turkish Studies* 5(2):823-57.
- Aydın, Atik. 2012. "Arap Dilinde Noktalama İşaretleri: Tarih ve Uygulama". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5(23):91-102.
- Bulut, Ali. 2018. *Belâgat-i Müyesserâ Me'ânî-Beyân-Bedî'*. 5. bs. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Çıkar, Mehmet Şirin. 2017. *Nahivciler ile Mantıkçılar Arasındaki Tartışmalar*. 2. bs. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Durukoğlu, Salim, ve Betül Büyükelçi. 2018. "Türk Dilinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı ve Tarihi Gelişimi". *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 6(14):11-26. doi: 10.31126/akrajournal.373228.
- Güler, Turan. 2020. "Noktalama İşaretleri ve Hakkı Baha'nın Usul-i Tenkit Adlı Eserinin Tenkit ve Tahlili". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8(2):575-91. doi: 10.18506/anemon.672362.
- Hârûn, Abdusselâm Muhammed. 2005. *Kavâ'idu'l-implâ' ve 'alâmâtu't-terkîm*. Kahire: Dâru't-Talâi'.
- Hâşimî, es-Seyyid Ahmed. 1432/2011. *el-Kavâ'idu'l-esâsiyye li'l-luğati'l-'Arabiyye*. 3. bs. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.

- İbn Usfûr, Alî b. Mu'min b. Muhammed. 1996. *el-Mumti 'u'l-kebîr fi't-tasrîf*. Beyrut: Mektebetü Lübnan.
- İbrahim, Abdul'alîm. 1975. *el-İmlâ' ve't-terkîm fi'l-kitâbeti'l-'Arabiyye*. Kahire: Mektebetu Ğarîb.
- Kabâve, Fahrüddîn. 2007. *'Alâmâtü't-terkîm fi'l-luğati'l-'Arabiyye*. Halep: Dâru'l-Multekâ.
- Koç, Aylin. 2017. "Noktalama İşaretlerinin Tarihçesi". S. 321-334 içinde *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*, editör E. G. Naskali ve E. Şahin. İstanbul: Ka Kitap.
- Muhammed, Hüseyin Ali. 2004. *et-Tahrîru'l-edebî*. 5. bs. Riyad: Mektebetu'l-'Ubeykân.
- Muhtâr, Ahmed. 2008. *Mu'cemu'l-luğati'l-'Arabiyyeti'l-mu'âsıra*. Kahire: 'Âlemu'l-Kutub.
- Sem'ânî, Ebû Saîd Abdulkerîm Muhammed. 1993. *Edebu'l-implâ' ve'l-istimplâ'*. Cidde: Matba'atu'l-Mahmûdiyye.
- Sînî, İsmail Saîd. 1994. *Kavâ'id esâsiyye fi'l-bahsi'l-'ilmî*. Beyrut: Muessetu'r-Risâle.
- Şelebî, Ahmed. 1968. *Keyfe tektubu bahsen ev risâleten*. 6. bs. Kahire: Mektebetu'n-Nahda el-Mısriyye.
- Tantâvî, Muhammed. t.y. *Neş'etu'n-nahv ve târîhu eşheri'n-nuhât*. 2. bs. Kahire: Dâru'l-Me'ârif.
- Yerinde, Adem. 2016. "'Nahiv' Kavramının Tarihi Arka Planı ve Terimleşme Süreci". *Şarkiyat Mecmuası* (29):193-238.
- Zekî, Ahmed. 1912. *et-Terkîm ve 'alâmâtuhu fi'l-luğati'l-'Arabiyye*. Kahire: el-Matba'atu'l-Emîriyye.
- Zekî, Ahmed. 2012. *et-Terkîm ve 'alâmâtuhu fi'l-luğati'l-'Arabiyye*. Kahire: Muessesetu Hindâvî li't-ta'lim ve's-Sekâfe.